

**Скульптура на уроках образотворчого мистецтва
в загальноосвітній школі, ліцеї**

Стаття висвітлює скульптуру як вид образотворчого мистецтва, де зображення здійснюється в рельєфних та об'ємно-просторових формах і в гармонійно цілісних художніх образах. Важливим психолого-педагогічним аспектом образотворчого мистецтва – відтворення емоційно-душевного стану, характеру, міміки персонажів, а також передача різного настрою в природі, чим і відрізняється художній твір від технічного, архітектурного проекту, навіть й відмінного. Водночас підкреслюється культурологічна спрямованість, де роль учителя як суб'єкта педагогічного процесу потребує вдосконалення художньої освіти і національних цінностей до рівня європейських і світових стандартів.

Мова йде про особливості скульптури, методика її створення на уроках образотворчого мистецтва, не пускаючи заняття на «самоплив». Особливо це стосується вивчення художніх дисциплін, зокрема, скульптури де вона вивчається не на достатньому належному фаховому рівні, або інколи ці дисципліни відсутні, або на їх вивчення відведено не достатню кількість навчальних годин.

Скульптура задовольняє духовні, й художньо-естетичні потреби для культурного і творчого розвитку учня в загальноосвітній школі або ліцеї, як всебічно розвинутий, гармонійно-цілісний мистецький організм. Учитель у своїй педагогічній діяльності реалізує державну політику для створення інтелектуального, духовного, творчого потенціалу нації, розвитку вітчизняної художньої культури, формування творчої особистості школяра.

Водночас, впроваджуючи творчі пошуки, експерименти, а також фахову професійність викладання, художню майстерність й творчість в особі вчителя, треба враховувати специфіку скульптурного твору, закономірності побудови її виразної композиції, знаходити оригінальні форми й стилі ліплення, різьблення – відображаючи реальну дійсність.

Оволодіння художніми дисциплінами: живописом, графікою й скульптурою відповідає художньому й естетичному вихованню учнів. Вчитель образотворчого мистецтва допомагає школярам формувати власні творчі вміння для виконання навчальних і творчих завдань.

Ключові слова: *скульптура, ліплення, творчість, художня освіта, культура, європейська інтеграція.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Впровадження художніх дисциплін, у тому числі скульптури, в класах загальноосвітньої школи та ліцею полягає в тому, щоб учні отримували знання, навички на професійному рівні відповідно до європейських стандартів, оскільки Україна інтегрується до європейської освіти. Кращим зразком є фінська школа як європейський освітній пріоритет. Розмова про скульптуру, методика її викладання, знання того, як професійно ліпити на уроках образотворчого мистецтва, не пускаючи заняття на «самоплив», обмірковується іноді з позиції того, що не завжди потрібен екзамен зі скульптури при вступі в мистецький навчальний заклад. Особливо це стосується навчання художніх дисциплін: живопису, графіки, зокрема, скульптури в сільських школах де вони вивчаються абияк, або інколи ці дисципліни відсутні. Також значною проблемою є те, що на ці дисципліни мало відведено навчальних годин. Така недбалість непедагогічна тому, що майже відсутня оптимальна професійна художньо-естетична якість навчання, яка б задовольняла духовні й естетичні потреби для творчого розвитку учня в загальноосвітній школі або ліцеї. Водночас школярі зобов'язані оволодіти основами малювання, живопису і скульптури. Учитель у своїй педагогічній діяльності реалізує державну політику для створення інтелектуального, творчого потенціалу нації, розвитку художньої культури, формування творчої особистості школяра.

Творчий потенціал учителя образотворчого мистецтва визначається реалізацією своїх творчих умінь у професійно-педагогічній діяльності в загальноосвітній школі, відповідно до вимог «Національної доктрини розвитку освіти», Закону України «Про вищу освіту», «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки» у контексті українського національного відродження та європейської інтеграції [1].

Формулювання цілей статті... Впровадження художніх дисциплін, у тому числі скульптури, на новому освітньо-професійному європейському пріоритеті цінностей є важливим аспектом художнього й естетичного виховання учнів.

Виклад основного матеріалу... Впровадження художньо-естетичних аспектів реалізуються малюнком, живописом, скульптурою у конкретні мистецькі твори. Буває, що художня дисципліна з

скульптури називається «неголовною», тому що незадіяна при вступі на художньо-графічний факультет педагогічного вузу. Скульптура – своєрідний предмет, має власні властивості з методики викладання та виготовлення художнього продукту. На її заняттях вивчаються всі засоби гармонізації композиції: динаміка, ритм, пропорції, об'єм, простір, рельєф (високий, низький), пластика, фактура й текстура поверхонь тощо [2]. У школу, як правило, учні приходять, маючи деякий досвід ліплення, отриманого в дитячому садочку; вміють розминати глину, перемішувати за допомогою вихователя кольоровий пластилін, ліпити прості об'єми (куб, коло, циліндр, а також яблуко, грушу тощо). Якщо малювати й ліпити уважно на уроках, а потім закріплювати отриманні навички дома, ліпити хоч би півтори години в день, то можна достатньою мірою опанувати образотворчою грамотою, відсторонювати лінощі. Дійсно, коли займаєшся ліпленням, то активним способом опановуєш конструкцію предмета, пластику, згуртованість форм, пропорцій, різноманітність фактури.

Спілкування з педагогами, аналіз творів скульптури, які розкривають секрети пластики в процесі ліплення, дозволяє критично оцінювати художньо-творчі досягнення в розбудові об'єму, простору, кольору. Відверто сказати декілька слів щодо кольору й колористики в скульптурі. У реальному житті практично скульптурні твори не розфарбовуються, а виконуються з природного матеріалу і встановлюються під «відкритим небом» (нержавіюча сталь, мармур, граніт, деревина, бронза, гіпс тощо). У дитячому садочку ліплять кольорові іграшки і це можливість дитячого розуму, але в скульптурних композиціях й творах рекомендується пластилін одноколірний, оскільки колір не «ліпить» форму, а визначає його різні емоційні ознаки. Порада для тих хто любить мистецтво, в тому числі ліплення: хоч би по півтори-дві години працювати кожен день – що є запорукою успіху.

Порада щодо перемішування кольорового пластиліну. У непридатний для їжі посуд з теплою водою занурюють шматки різного кольорового пластиліну, одягають промислові рукавиці, щоб не пекло руки, послідовно розминають його, отримуючи однорідний колір пластиліну, і приступають до ліплення.

Підготовка до ліплення, принципи й закономірності науково обґрунтованої методики складаються із п'яти послідовних етапів, які перевірені на практиці. Пропонуємо п'ять етапів академічної методики ліплення. Методика «від простого до складного», «від загального до часткового» і «від часткового до загально-образного» [3].

Перший етап роботи – композиційна компоновка узагальнених форм, доведених до простих формоутворень (куб, циліндр, коло, овоїд тощо).

Другий етап – визначення головного, другорядного, характеру форм предметів зображення, аналіз й синтез цілого та складових його частин.

Третій етап – об'ємно-конструктивна побудова форм: «обрубковка», пропорції, профільні лінії, силует, пластика, композиційний центр.

Четвертий етап – пластична моделювання форми, проробка деталей, схожості натури, передача емоційного стану персонажів, настроїв природи.

П'ятий етап – передача матеріальності, побудова гармонійно-цілісної композиції, створення художнього образу персонажів скульптурного твору.

Розпочинати вчитися пластики рельєфів та круглої скульптури варто із використанням академічної методики ліплення. Кожній техніці відповідає власна пластична мова й функціональне призначення. Визначивши розмір зображення, по-перше, треба виліпити плінт або п'єдестал під фігуру. П'єдестал у скульптурі невинятковий елемент, він органічно пов'язаний із композиційною побудовою міцності і виліплена фігура рівноцінно працює на образ твору. Розташування скульптури на плінті повинно бути не зовсім малим або великим – усе знаходиться в гармонійній єдності. Деякі закономірності ліплення рельєфу потребують пояснення. Річ у тому, що барельєф, горельєф виконуються скороченими за об'ємом та простором. Засвоєння рельєфу змушує відмовитися від «бездумного» копіювання існуючого об'єму. У барельєфі розміри рельєфності виступають менше половини існуючого предмета і зображення здійснюється з одної точки зору. У горельєфі – зображення трохи більше половини предмета і з двох точок зору. Вирішенню цих складних задач допомагає вчитель-фахівець.

Отже, перші завдання з ліплення виконуємо з гіпсових зразків. Вони умовно прості за формою зображення, наприклад, листя, квіти, гіпсові орнаменти, а далі ліплення з натури, для якого учитель пояснює закономірності ліплення з матеріалу: глина, пластилін, а також побудови композиції з природних рослин.

Наступні завдання ліплення простих за формою предметів кухонного побуту – натюрморт, що означає (перекл. з француз. «мертва натура»). Ліплення натюрморту – це оволодіння методикою академічного ліплення «від загального до часткового» і «від часткового до загального, образного».

Засвоєння методики ліплення: листя, гіпсових орнаментів, натюрмортів, поступово ускладнюючи завдання, переходимо до ліплення тварин (4-5 класи). Процес ліплення із м'яких матеріалів (глина, пластилін) потребує побудови каркасу з металевого дроту або з деревини, щоб нанесений м'який матеріал не відпадав та міцно втримував зображення.

Щоб точніше й більше розпізнати особливості динаміки рухів опорного апарату тварин та птахів, маємо спочатку начерки, далі проводимо ліплення етюдів з істот по 30-40 хвилин. Перед кожним виконаним начерком, ескізом або етюдом, чи малюнок, чи ліплення, проводимо обов'язково аналіз та синтез, тобто, вияв пропорцій, характер поведінки звіра або птаха, індивідуальні риси пластики цієї істоти – формула аналітичного мистецтва, поєднана з інтуїцією. Ліпити необхідно з природи. Працюючи з природи, необхідно уважно вдивлятись, порівнюючи пропорційні співвідношення, уявляючи в сильному русі визначену істоту: біг, ходьба, політ, стрибки тощо. Потім здійснюємо ліплення умовного скелета тварини, пояснюючи відтворення зовнішніх форм відповідно до анатомічної структури. І як завершена стадія – фігура тварини, відтворена в природному, притаманному тільки її стані, схожості, динаміці руху, матеріальності покриття шкіри, волосся, пір'я і т. ін. Без грамотного, методичного й послідовного рельєфно-об'ємного та гармонійно-цілісного ліплення етюд не буде досконалим, оригінальним. Але вчитель повинен пропонувати крім академічного методу інші методи художнього витвору, зокрема, декоративний і вжитково-прикладний, де в стилізованих і узагальнених формах відтворюються безліч художніх образів – відчуваються інновації вчителя-педагога.

Водночас, методика навчання передбачає різні техніки, стилі й прийоми виконання навчальних і творчих завдань (для учнів 3-7 класів).

Перед кожним переглядом учнівських робіт проводимо обговорення, методичний розбір виконаних завдань, об'єктивно вирішуємо суперечності.

У старших школярів на уроках образотворчого мистецтва (6-7 класи) за навчальною програмою ліпимо частини голови людини, далі портрет, водночас, надаємо теоретичні й практичні знання з пластичної анатомії людини. Відображати пропорційні співвідношення головних частин й окремих частин тіла людини, відповідно до закономірностей пластанатомії; відображати її емоційний стан, почуття й психологічний настрій. Визначати ступінь і глибину засвоєння школярами навчального матеріалу зі скульптури.

Водночас варто відзначити вдалі скульптурні композиції учнів. У повсякденній суєті ми звикли кидати на речі легкі й неважкі погляди не задумуючись, але гарний твір повертає нам втрачену увагу, і тоді відчуваємо радість, – зусиллями дитячих рук передається естетика, художня краса.

Оволодіння майстерністю, умінням професійно ліпити розширює можливості художніх мистецтв. Наводимо цікавий приклад із життя визначних художників. Відомий живописець Микола Миколайович Ге згадає працю над ескізами відомої картини «Тайна вечера», коли мистецька удача прийшла тільки після того, як він виконав ліплення із пластиліну цієї драматичної сцени. Великий майстер живопису виконав ліплення всіх персонажів біблійського сюжету у повний зріст, скомпонував відповідно тематики, ідеї, задуму і знову освітлив вже скульптурну композицію. Принципи й закономірності скульптурної побудови композиції затверджуються в об'ємно-просторовій сфері. Успіх був наяву. Світло осяяло яскраво Христа з учнями і зловісними тінями й силуетом обрисувало зрадника Іуду. Це було якраз те, що художник так довго шукав. Саме завдяки виліпленій композиції живописець М.М. Ге вирішив з успіхом тему, зміст, художні образи біблійського твору.

Діалектичний розвиток навчально-виховного процесу за терміном часу постійно змінюється й морально старіє, потребує пошуків творчих шляхів навчання, переосмислення або зміни програмних завдань.

Висновки... Аналіз наукових досліджень вчених, педагогів, насамперед, публікацій О. Щолокової [4], де висвітлені аспекти художнього й естетичного виховання, які творчо переосмислені, можуть бути застосовані на уроках образотворчого мистецтва загальноосвітньої школі засвідчують, що активне впровадження художніх дисциплін, зокрема скульптури, сприяють причетності до розбудови цінностей національної освіти. Наша скульптура в сьогоденній шкільній освіті нагадує дерево, що проростає крізь асфальт. Якщо коріння потужне, то дерево буде рости. Тому необхідно берегти коріння, скарби національної культури, жити її соками народної творчості, академічного навчання.

Список використаних джерел та літератури:

1. Програма розвитку вищої освіти України «Основні засади розвитку вищої освіти України» [Текст]. – К., 2008. – Ч.4
2. Антонович Є., Свид С., Шпильчак В. Образотворче мистецтво [Текст]: підруч. для 5-6 кл. серед. шк. / Є. А. Антонович, С. П. Свид, В. А. Шпильчак. – К.: Освіта, 1998. – 144 с.
3. Лантери Э. Лепка / Перевод с английского А. Е. Кроль. — М: Издательство «В. Шевчук», 2006. — 336 с.
4. Щолокова О.П. Науково-методичні засади удосконалення процесу навчання учнів на уроках світової художньої культури // Мистецтво та освіта. - № 1. – 2016. – С. 2-5.

Транслітерований список літератури:

1. Proghrama rozvytku vyshhoji osvity Ukrainy «Osnovni zasady rozvytku vyshhoji osvity Ukrainy» [Tekst]. – Kyiv, 2008. – Part 4
2. Antonovych Je., Svyd S., Shpyljchak V. Obrazotvorche mystectvo [Tekst]: pidruch. dlja 5-6 kl. sered. shk. Kyiv : Osvita, 1998. 144 p.
3. Lantery E. Lepka. Perevod s anghlyjskogho A. E. Krolj. M: Yzdateljstvo «V. Shevchuk», 2006. 336 p.
4. Shholokova O.P. Naukovo-metodychni zasady udoskonalennja procesu navchannja uchniv na urokakh svitovoji khudozhnjoji kuljturny. Mystectvo ta osvita. Volume1. 2016. pp. 2-5.

Аннотация

Скульптура на уроках изобразительного искусства в общеобразовательной школе и лицее

Пригодин М.Д.

Статья освещает скульптуру как вид изобразительного искусства, где изображение осуществляется в рельефной и объемно-пространственных формах и в гармонично-целостных художественных образах. Важным психолого-педагогическим аспектом изобразительного искусства является воспроизведение эмоционально-душевного состояния, характера, мимики персонажей, а также передача разного настроения в природе, чем и отличается художественное произведение от технического, архитектурного проекта. Вместе с тем подчеркивается культурологическая направленность, где роль учителя как субъекта педагогического процесса требует совершенствования художественного образования и национальных ценностей на уровне европейских и мировых стандартов.

Скульптура удовлетворяет духовные и художественно-эстетические потребности культурного и творческого развития ученика в общеобразовательной школе или лицее, как всесторонне развитый, гармонично-целостный художественный организм. Учитель в своей педагогической деятельности реализует государственную политику для создания интеллектуального, духовного, творческого потенциала нации, развития отечественной художественной культуры, формирования личности школьника.

Внедряя творческие поиски, эксперименты, а также профессионализм преподавания, художественное мастерство и творчество в лице учителя, надо учитывать специфику скульптурного произведения, закономерности построения ее композиции, находить оригинальные стили лепки.

Овладение художественными дисциплинами: живописью, графикой и скульптурой, соответствует художественному и эстетическому воспитанию учащихся.

Учитель помогает школьникам формировать собственные творческие умения для выполнения учебных и творческих задач в соответствии методики лепки.

Методика процесса лепки: «от простого к сложному»; «от общего к частному» и «от частного к общему, образному».

Предлагаем пять этапов методики реалистической лепки:

Первый этап - композиционная компоновка обобщенных, стилизованных форм, доведенных до простых формообразований (куб, цилиндр, круг и т.д.).

Второй этап - определение главного, второстепенного, характера форм предметов изображения, анализ и синтез целого и составляющих его частей.

Третий этап - объемно-конструктивное построение форм, «обрубков», пропорции, профильные линии, силуэт, композиционный центр.

Четвертый этап - пластическое моделирование формы, проработка деталей, сходства натуры, передача психолого-эмоционального состояния.

Пятый этап - передача материальности, построение гармонично-целостного художественного образа - формула аналитического искусства.

Ключевые слова: скульптура, лепка, творчество, образование, евроинтеграция.

Summary

**Sculpture at the Graphic Arts Lessons
in General Educational School, Lyceum**

Pryhodin M.D.

The article clears up sculpture as a kind of graphic art, where the image is carried out in relief and volume-spatial forms and in harmoniously-integrated artistic images. An important psychological-pedagogical aspect of graphic arts is the reproduction of the emotional-mental state, character, facial expressions of characters, as well as the transmission of different mood in nature, that is how the artwork differs from a

technical, architectural project, even the excellent one. At the same time, the emphasis is on cultural orientation, where the role of the teacher as a subject of the pedagogical process is aimed to improve artistic education and the national values at the level of the European and the world standards.

The conversation is about sculpture, how to teach it, how to professionally model at the lessons of graphic art, not letting classes to «leaving things to luck». This is especially true in the study of artistic disciplines, in particular, sculpture where it is slowly studied and not at the appropriate professional level, or sometimes these disciplines are absent – it's our pain, there are few educational disciplines for it.

The sculpture satisfies spiritual, artistic-aesthetic needs for the cultural and creative development of a pupil at a secondary school or a lyceum, as a fully developed, harmoniously holistic artistic organism. In the pedagogical activity, the teacher implements state policy to create the intellectual, spiritual, creative potential of the nation, the development of domestic artistic culture, formation of a pupil's creative personality.

At the same time by introducing creative searches, experiments, as well as professionalism of teaching, artistic skills and creativity in the person of a teacher, one must take into account the specificity of the sculptural work, the patterns of constructing its expressive composition, find the original modeling styles and forms – reflecting the reality.

Mastering artistic disciplines: painting, graphics and sculpture, corresponds to the artistic and aesthetic education of pupils.

The teacher helps students to create their own creative skills for performing educational and creative tasks in accordance with the modeling techniques.

Method of modeling process: «from simple to complex»; «from general to partial» and «from partial to general, figurative».

We offer five stages of realistic modeling techniques:

The first stage is a compositional arrangement of generalized, stylized forms, brought to simple shapes (cube, cylinder, circle, etc.).

The second stage is the definition of the main, secondary, character of the forms of the objects of the image, analysis and synthesis of the whole and its constituent parts.

The third stage is a volumetric-constructive construction of forms, «knitting», proportions, profile lines, silhouette, composite center.

The fourth stage - the plastic modeling of the form, the processing of details, the similarity of nature, the transfer of psycho-emotional state.

The fifth stage - the transfer of materiality, the construction of a harmoniously-holistic artistic image - the formula of analytical art.

Key Words: sculpture, modeling, creativity, artistic education, eurointegration.

УДК378.016:[784:781.68]

Хуан Ге,

аспірант факультету мистецтв
(м.Київ)

Категорія «мобільність»: міждисциплінарний дискурс

В статті висвітлено та обґрунтовано різноаспектні бачення науковців категорії «мобільність». З'ясовано, що з філософської точки зору мобільність – це діяльність людини, спрямована на задоволення своїх зростаючих матеріальних та духовних потреб, що спричинила відторгнення від попередніх результатів своєї праці, і виражається у прагненні досягти гармонії з усім навколишнім світом та самим собою як частиною цього світу; за свідченням соціологів мобільність фахівців виражається в готовності до постійно мінливих соціально-економічних умов і в оперативному реагуванні на них, що є основою модернізації освіти; в психології «мобільність» розглядається як якість особистості, що притаманна деяким особистостям від народження, і, водночас, може бути сформована в процесі навчання та соціалізації.

У педагогічному аспекті мобільність розглядається як підготовка студентів до зміни професії або спеціальності в межах однієї професії в процесі майбутньої трудової діяльності. Визначено, що зміст поняття «мобільність» включає вибір професії, готовність майбутнього вчителя до зміни виконуваних професійних завдань, здатність швидко освоювати нові види роботи, успішно переключатися на іншу діяльність або змінювати види діяльності. Обґрунтовано функції мобільності, які можуть бути розподілені на особистісні, пізнавальні та професійно-організаційні. Виявлено внутрішні та зовнішні чинники, що впливають на формування мобільності фахівців.

Ключові слова: діяльність, мобільність, рухливість, статус, фахівці, якість.